

ROBINSONEN LURRALDEAN

**Inaxio Lopez de Arana.
Idazle Eskolako Beka. 2009.
2. saria**

ROBINSONEN LURRALDEAN

I

“Buenaventura” itsasontziaren brankako karelean bermaturik, gogotsu ari nintzen irakurtzen, egunero bezala, goiz hartako bero itogarrian. Esku artean neukan liburuak jadanik ez zidan denbora askorik kenduko eta, horrenbestez, Maitek ez zidan gehiago demandarik egingo, itsasaldi hartan behar besteko jaramonik egiten ez niola argudiatuta. Lagun zahar bat inoren ondotik betiko aldentzeak sortarazi ohi duen bihozminez ahogozatu nituen liburuaren azken lerroak:

“(…) gauza horiek guztiak, harrezkero hamar urtez bizi izan nituen beste abentura batzuetako gertaera harrigarriekin batera, agian hurrengo batean adieraziko ditut.”

Horrela bukatzen da Daniel Defoeren maisulanetako bat, “Robinson Crusoe”, egun haietarako derrigorrezko irakurgaia; horregatik, eleberria irakurtzeko hitza eman nion emazteari, eta orduan, ohiz bestera, bete egin nuen esandakoa, gure jomugara iritsi aurretik ere.

Bidaia astebete lehenago hasi zen, Maite eta bion ezkon egunean, Bilboko jatetxerik printzipalenetako batetik abiatuta. Gu zeharo sinetsita geunden egun gogoangarri hura

hutsaren hurrengoa izango zela gero etorriko zenarekin alderatuta; eta bete-betean asmatu genuen, bai horixe. Aspaldi erabakia genuen ohiz besteko eztei bidaia egitea, nora eta Txileko itsas eremura, txikitako amets bat gauzatzearren: Robinson Crusoe uhartera bertatik bertara ezagutzea.

Bidaiaren aurreneko hogeita hamasei orduak hegazkinean joan zitzaizkigun. Valparaisora iritsita, ordea, gure bidaiari halako pizgarri berezi bat erantsi nahi izan genion, handik Robinson Crusoe uhartera bitarteko 675 kilometroak itsasontziz eginez. Guztira, 1.350 kilometro izango ziren, etorria ere itsasoz egingo genuelako. Maiteren iritziz, itsasaldirik gabe ez dago ganorazko ezkon bidaiarik. Eguneroko zorabioa eta goragaleak ez zituen kontuan hartu noski, bidaiaren zati hura, luzeena, horrela egitea proposatu zuenean.

Itsasontzian, Esteban Charpentier kapitainaren aginduz, Juan sukaldariak lapikokada handi bat otarrain prestatu zigun bazkaritarako. Otarraina Robinson Crusoe uharteko ekonomiaren zutabe nagusia da; 500 bat lagun bizi dira bertan, eta horietako gehienek zuzeneko lotura dute otarrainaren arrantzarekin: batzuek harrapatu egiten dute, zenbaitek biltegitatu, beste batzuek ontzian kontinentera garraiatu, eta diru-kontuetan iaioak direnek, ordea, saldu egiten dute. Kooperatiba moduko bat eratua dute Robinson Crusoe uharteko biztanleek elkarren artean, otarrainaren inguruan, Robinson Crusoe ospetsuaren urteetako bakardade gorriaren eredia suntsitu nahirik bezala. Otarrainaren arrantzaldiak urrian hasi eta maiatzera bitartean irauten du; urteko gainerako hilabeteetan robinsondarrek ahal duten moduan atera behar izaten dute bizibidea. Otarraina haien elikaduraren osagai nagusia ere bada, robinsondarren otordu guztietako protagonista. Legezko arrantzalditik kanpo ere,

gosaria, bazkaria nahiz afaria izan, han beti otarraina, mahai gainean, milaka modutara prestatuak. Kapitainak eta ontziko beste lagunek turistak eta salgaiak kontinentetik beren uhartera eramanez osatzen zuten otarrainaren arrantzaldiko soldata, baina arrantzaleak ziren izatez, urte erdian garraiolari aritzen baziren ere.

Ederki zekiten ontziko guztiek Robinson Crusoen berri. Esan zigutenez, Alexander Selkrik marinel eskoziarraren bizitzan oinarritu zen Daniel Defoe bere liburua idazteko. Selkrik-ek, bere ontziko kapitainaren agintekeria gehiago ezin jasanik, aurre egin zion, eta 27 urte zituela nahiago izan zuen jenderik gabeko uharte batean bizi, kapitainaren aginduetara jarraitu baino. Más a Tierra izeneko uhartean utzi zuten (garai hartan izen hori zuen Robinson Crusoe uharteak), biblia bat, fusil bat, aizkora bat eta tabako pixka bat beste ondasunik ez zuela. Lau urte eta lau hilabete eman zituen uharte hartan, hain justu 1704ko azarotik 1709ko otsailera bitartean, gizaki bat bera ere ikusi gabe. Londreseko tabernetan entzun zuen aurreneko aldiz Daniel Defoek Alexander Selkriken historia, eta kitzikagarri askoa iritzirik, eleberri bihurtu zuen.

Eguzkiaren azken printzekin batera iritsi ginen Tierras Blancas badiara; lehorreratu laster egingo ginen. Bidaiari ekin aurretik irakurri nuenez, 1741ean Lord George Anson kortsario ingelesa hara joan zen bere tripulazioarekin, abaro bila, eskorbutuak ez baitzien bakerik ematen. Cumberland izena ipini zion badia hari, eta diotenez, han nonbait lurperaturik utzi zuen bere altxorretako bat, urrutiko lur haiei nolabaiteko esker ona azaldu nahirik-edo gaitzetik sendatzen lagundu zietelako. Gaur egun ere horrelako hamaika kontakizun dabilta ahotik ahotik robinsondarren artean. Ildo horretatik, ehun urte baino

gehiago dituen sineskera baten arabera, behelainoa trinkoa den egunetan, “Espainiarra” izenez ezaguna den giza irudia agertzen da, lauhazka dabilen zaldi zuri baten gainean, Portu Ingelesa izeneko gotorlekuaren inguruetan. Urrezko eta zilarrezko edergarriez apaindurik doa zaldia; zaldunak ilunagoa du jantzia, beltza kasik, baina hori ere ez dago ziurtatzerik, inork ezeri begiak finkatzeko astirik izan aurretik desagertu egiten baitira bi irudiak, batere aztarrenik utzi gabe.

Elezahar horiek eta beste batzuk isilpean gogora ekartzen ari nintzela iritsi ginen portura. Han ziren Ivan eta Nadia senar-emazteak, Martínez Green ostatuaren jabeak, ostatu hori esleitu baitziguten bidaia-agentzian. Eskuei kementsu eraginez egiten ziguten diosal. Orduak zeramatzaten gure zain, baina berdin zitzaien: egunero ez zen Europako bisitaririk joaten uharte hartara, eta urrutiko berri jakitea merezi zuen. Behin lehorreratuz gero, eta ohiko adeitasun-erakutsien ondoren, ostaturantz egin genuen, oinez, uhartean ez baitzegoen autorik, UNESCOk Biosferaren Erreserba izendatu zuenetik, 1977an. Zorionez, ber-bertan zegoen ostatua, portutik ehun metrora edo. Maite eta Nadia berehalaxe egin ziren adiskide: Nadiaren jakinmin aseezina zela-eta bera eta emaztea kontu-kontari ibili ziren bide osoan zehar, eta hurrengo egunerako hitzordua ere ezarri zuten, uhartea gu bioi erakusteko eta bide batez hizketan jarraitzeko. Ivan eta biok denbora gehiago behar izango genuen elkarren artekoak bilbatzeko. Izan ere, ostalari eta tabernari gehienak ez bezala, Ivan ez zen kalakari aparta, eta, gerora ikusi ahal izan nuenez, beren baitara erraz biltzen diren gizon horietakoa zen, bere isilune luzeetan murgilduta.

Goizeko 8etarako ate joka ari zen Nadia. Gosaria mahai gainean prest genuela esan zigun atearen beste aldetik. Logela txukuna zen gurea, zabala, argitsua eta ongi aireztatua, eta, gainera, barruan komuna zuen. Guri zein logela eman erabakitzeko ere ez zuten buruhauste handirik izango, gu baikineneune hartan ostatuko bezero bakarrak. Ordubete geroago kalean ginen laurok, trekking-eko botak jantzirik, uhartearen txokorik ikusgarrietara bisitan joateko asmoz.

Lehenengo, ostatu ondoko bidezidor bat hartuta, Santa Bárbara gotorlekura eta Txiletarren kobazuloetara joan ginen. Bata zein bestea herrixkatik oso hurbil daude, zabaldi batean, eta badia behean dutela. Gotorlekua espainiarrek erabili zuten, XVIII. mendean, piraten kontrako borroketan; monumentu nazionala da gaur egun. Atzean, haitzetan txertaturik, 7 kobazulo daude, Txileko independentziaren alde jarduteagatik 1814an deserriratutakoen babesleku.

Gero, handik Alejandro Selkirk-en Behatokira igo ginen. Nadiak jakinarazi zigunez, han orduak eta orduak ematen zituen eskoziarrak, zeruertzean ontziren bat ikusteko esperantzan. Handia izango zuen, bai, Selkirk-ek, uhartetik alde egiteko gogoia, herritik hara bi orduko igoera gogorra baitago. Behatokitik uhartearen zati handi bat ikusten da. Behean nahasketa bitxia dago: noiz lur gorria, noiz baso sarria, eta zenbaitetan biak ala biak nahas-mahas. Bi plaka daude bertan, Selkirk-en abenturaren oroigarri. Une batean iruditu zitzaidan Ivanen begiak zorroztu-edo egiten zirela urruneko zerbaiti soa finkatzen ziola, auskalo zeri. Ordurako pilatzen hasiak ziren Ivanen jokabideari buruzko zalantzak. Baina ezer galdetzeko goizegi zela iritzirik, isilik geratu nintzen. Bien bitartean Nadiak hitz eta

pitz jarraitzen zuen, plaka bat ez dakit nongo ontziak ekarri zuela eta bestea Selkirk-en oinordeko batek...

Azkenik, eta orduan Ivanek proposaturik, Alejandro Selkirk bizi izan zen kobazulorantz egin genuen. Ez zen leku iristen erraza: 20 minutu egin behar izan genituen txalupan, uhartearen itsas-labarrak hur-hur genituela. Gorago, baina handik ez oso urruti, Portu Ingelesa izeneko gotorlekuaren kanoiak ikusten dira, garai bateko gatazken lekuko. Kobazuloa eta gotorlekua elkarrekin lotzen dituen bidezidorra oso malkartsua eta arriskutsua da, eta Nadiak adierazi zigunez, uharteko gazte bat baino gehiago hil da arroketa jausita, bi lekuen arteko tartea zeinek arinago igaroko norgehiagoka zoroan. Halako batean, itsas otsoen samalda handi batek ziztuan zeharkatu zuen ur-gaina. Miraria zirudien oraindik ale batzuk geratzeak, kontuan harturik XIX. mendearen bukaeran milaka itsas otso sarraskitu zituztela Ozeano Bareko txoko galdu haietan. Espezie babestua zen, uharte hura Biosferaren Erreserba izendatu zutenetik. Gizakien ankerkeria noraino iritsi zitekeen gogoeta egiten ari ginela ohartu ginen ostatura lehenbailehen egin behar genuela, bazkaltzeko oso berandu egingo baitzitzaigun bestela.

Bazkaldu ondoan, hango ohiturari jarraiki, bi bikoteok hitz-aspertu interesgarri bati lotu gintzaizkion uhartean ikusitakoak gai nagusitzat harturik. Otarrainak, behatokiak, gotorlekuak, itsas otsoak... goiak eta beheak astindu genituen arratsalde hartan. Bat-batean, behialako Robinson Crusoe edo, nahiago bada, Alejandro Selkirk gogora ekarri zidan gizon bat sartu zen ostatuan. “Haren oinordekoa izango al da?”, pentsatu nuen neure artean. Robinson zuen izena, uharteko gizon askok bezala (Robinson Recavarren, Robinson

Bowers, Robinson Bretón...), baina Green deitura; berrogeitaka urte izango zituen; alkandora urdinaren azpian gorputz indartsu bati antzeman zekioken, lana inondik ere gogotik egin izanaren emaitza. Ziur nago soiltzen hasitako buru haren barruan borborka zirakiela mundu zalapartatsutik alde egin eta tokitan zen uharte haren bakardadean abaroa aurkitzeko gogo geldiezinak. Uharte hark Robinson Greeni, Robinson Crusoeri ez bezala, ez zion inolako etsipenik eragiten; berak egindako hautua zen munduko txoko apartatu hura bizilekutzat hartzea. Urteak ziren Eskoziatik alde egin zuela bere familiaren ondasun ugarietara uko eginda. Zurrumurruek ziotenez, neska poxpolin batenganako maitasun ukatua akuilu zorrotza izan zuen, Ozeano Barean barrena abiatu, bazter galdu hartan gelditu eta bertan bizitzen jartzeko erabakia hartu zuenean. Bakailaoa ketuz ateratzen zuen bizibidea. Bere iritziz, otarrainak erruz arrantzatzeak hondamendia ekarriko zien uhartekoei. “Laster otarraina eskasten hasiko da bazter hauetan, eta orduan zer? Galdetu SOCECOLeko Soniari zer deritzon uharte honen etorkizunari”, ebaki zuen kezkatu. Sonia Reyes Sociedad de Ecología de Chile elkarteak Robinson uhartean zuen bulegoko langilea zen. Hango fauna eta landaretza inork baino hobeto ezagutzen zituen, bai eta uhartearen ingurumen-arazoak ere. Soniaren arabera, azken urteotan sekula baino otarrain gehiago ari ziren harrapatzen, eta horrek laster kalte handia ekarriko zion hango ekonomiari, nahiz eta otarrain gehienak kontinentean saltzeko izan. Valparaisoko eta Pariseko jatetxe garestien menuetan eskaintzen zituzten hamar otarrainetatik zortzi Robinson Crusoe uhartetik zetozen, zorionez edo zoritxarrez. Bitartean, ekonomiaren ajeari antzemandako, gazte asko eta asko uhartea utzi eta kontinentean finkatzen ari ziren, Txilen. Zerbait egin ezean, urte gutxi batzuen buruan hutsik geratuko zen Robinson Crusoe uhartea.

Robinson Greenen pentsamoldea ondo ezaguna zen uharte osoan. Ostalariek esan zigutenez, batek baino gehiagok ez zuen atsegin eskoziar xeble hura, beren diru-iturri nagusia arbuiatzen zuelakoan. Baina nik berehalaxe estimatu nuen egoerei aurea hartzeko zuen joera hura, bere senitartekoen hatzaparretatik ihes egiteko agertutako kemena eta adorea, bai eta naturari dagoeneantxe eusteko erakusten zuen grina ere. Egurrezko etxe apal batean bizi zen, Alejandro Selkirk-en Behatokira bidean, bakar-bakarririk; ondoan halako etxola bat zeukan, bakailaoa ketu eta biltzeko erabiltzen zuena. Bere bizitzaren hamaika pasadizo aletu zizkigun Robinson Greenek, emeki-emeki hasieran, arinago gero, tarteka basokada bat ardo ahora eramaten zuela. “Gaur lagun honek aitzur ederra harrapatu behar dik”, etorri zitzaidan burura, zurrutari nola ematen zion ikusita. Pixkanaka-pixkanaka bere hitz-jarioa nagusitzen hasi zen ostatuko berriketaldi hartan; gainerakook, ezinbestean, gero eta isilago geunden, kasik mutu. Gautu aurretik bera bihurtu zen solasaldiaren jaun eta jabe. Natura, Eskozia, Daniel Defoe, bakardadearen gazi-gozaok... inork ezer aipatu orduko hara zihoan Robinson Greenen hitzezko jardun oparoa, eta ezer aipatu gabe ere bai. Eskoziarraren hordikeria-zantzuak gero eta nabarmenagoak ziren: hirugarren ardo botilarekin hasteaz batera hitzak lardaskatuxe ahoskatzen hasi zen, gaelikozko hitzak tartekatuz bere esaldi amaigabeetan. “A chairde, sláinte!” eta horrelakoak esaten zituen denoi osasuna opatu nahirik, ardo-tantaren batek aho ingurua ziprizontzen zionero. Gizon haren egoera ikusita, argi zegoen norbaitek etxeraino lagundu behar izango ziola, bere kasa taxuz ibiltzeko gauza ere ez zen eta. Uharte gauez ere ezagutu nahi nuelako aitzakian neure burua eskaini nuen eskoziarraren “itsu-mutila” izateko.

Egunez igotako aldapek pikoago dirudite gauez. Hala izan zen gure kasuan ere. Berez ordubete irauten duen txangoaldia egiteko ordu eta erdi behar izan genuen, nire bidaidearen ibilera traketsa zela eta. Oraindik ez dakit nola aurkitu ahal izan genuen etxea, amildegi baten ertzean zegoela eta ingurunea oso malkartsua zela kontuan harturik.

Barrura sartzeko gonbit egin zidan. Ordurako hitzak zezeldu egiten zituen eskoziarrak. Hala ere, ederki moldatu zen azken ardo basokada edateko tenorez geundela esateko.

–Ohera oraintxe bertan! Nahikoa edan duzu! –brau jaurti nion, ostatura lehenbailehen itzuli nahirik.

Erantzten ere lagundu egin behar izan nion gizajoari. Zorionez, ohean sartu orduko lo geratu zen. Txukun xamarra Robinsonen etxea, gizartetik aldentuta bizitzeko erabakia hartuagatik ere. Argindarrik ez, baina linterna handi bat bazuen, seinaleak egiteko erabiltzen diren horietakoa. Sukaldeko zoko batean Morse aparatu bat zegoen. Nola ibiliko ote zen argindarrik gabe? “A bai! Hortxe zagok elektrizitate-sorgailua”, erantzun nion neure kolkoari, ondoan beste tresna txiki bat zegoela oharturik. Baina bat-batean zalantza bat sortu zitzaidan: Zertarako behar izango zuen hori guztia isolatuta bizi nahi zuen gizon batek?

Ostatura bidean horretaz guztiaz gogoeta egiten ibili nintzen, baina alferrik, bururatzen zitzaizkidan hipotesiek ez baitzuten ez bururik, ez hankarik. Hurrengo batean

galdetuko nion Robinsoni. Ni ostatura iristerako, hasita zeuden afaltzen, luzeago itxaron ezinik. Afari-lege moduko bat eginda, lotara joan ginen, aukeran goiz samar, biharamunean indarberiturik altxatzeko asmoz.

II

Goizeko 8ak aldera ezkilaren tilin-talanak esnatu gintuen; gosaritarako deia zela pentsatu genuen. Baina ez. Kaleko ezkilaren hotsa zen; norbaiten bisita genuen goiz hartan. Ramón Paredes zen, uharteko poliziaburua, Alfredo Von Rodt inspektorea lagun zuela. Gosaltzeko astirik ere ez ziguten eman, hainbestekoa zuten-eta larritasuna. Antza denez, arrantzale batzuek zer eta Robinson Greenen gorpua aurkitu ez zuten, bada, itsasoan, labarretatik hurbil; horra bisitaren arrazoia. Poliziek bazekiten neu izan nintzela bizirik ikusi zuen azkena –edo azkenetarikoa, batek daki–, aurreko gauean neuk lagundu niolako etxeraino, mozkorraren ondorioz ez zen-eta bere kasa ibiltzeko gauza. Egia esateko, Robinsonen bat-bateko heriotzak dartada ikaragarria eragin zidan; gainera, polizien galdera-jasa uste bezalakoa izan zen: azkengabea. Gertatutakoa artean ezin sinetsirik, kontatu nien nekien apurra: etxeraino nirekin joan zela, erantzten eta ohean sartzen lagundu niola eta oheratu orduko lo geratu zela. Gero, beraiekin Robinsonen etxera joateko eskatu zidaten. Ezin ezetzik esan. Ni bakarrik ez uztearren, Ivan ostalaria prest agertu zen gurekin etortzeko.

Etxolara bitarteko maldek arnas-kolpeak azkartu eta bihotza zarrastatzen zidaten. Gainera, Robinsonen heriotzak eragindako asaldurak ez zidan argi pentsatzen uzten. Hala ere, etxolan dena bezperan bezalaxe zegoela iruditu zitzaidan. Han zeuden altzari guztiak, Morse aparatua, energia-sorgailua... baina non ote zegoen linterna, seinaleak egiteko erabiltzen den hura? Han ez behintzat. Norbaitek hartuko zuen, derrigor. Linterna desagertua zela aipatzeak arazoak ekarriko zizkidala iritzirik, isilik geratu nintzen.

“Poliziarri zenbat eta gutxiago kontatu, orduan eta hobeto”, nerabilen neure artean, mesfidantzaz.

Ivan denbora guztian mutu egon zen, han zen guztiari so, gogoetatsu. Etxolako ikuskatze-lanak buruturik, Robinsonen hilotza erakutsi ziguten, herriko gorputegian. Buru osoa odoletan blai zeukan, eta bekoki aldea barrurantz hondoratuta. Nabari zen izugarrizko kaxkarrekoa hartua zuela, seguru asko itsas labarretatik behera amilduta; horrexek ekarriko zion heriotza. Ez zegoen argi, ordea, Robinson gizajoaren heriotza istripu hutsez gertatu ote zen ala norbaitek “lagundu” ote zion amildegitik behera erortzen. Eskoziarra horrela ikusirik, sekulako negar-bulkada etorri zitzaion Ivani. Han geudenon artean saiatu ginen ostalaria kontsolatzen; ez zen horratik erraza gertatu. “Ez nian uste hain lagun handiak zirenik”, ebatzi nuen neure baitan tristuraz.

Poliziek ez ziguten inolako argibiderik eman Robinsoni gertatutakoari buruz –guk beste zekiten, nik uste–, baina agindu ziguten ezer jakinez gero jakinaraziko zigutela. Ez nien sinetsi. Ondotxo nekien, ordea, hurrengo egunetan Polizia ez zela gugandik oso urruti ibiliko, oso litekeena baitzen gu susmagarriak izatea kasu hartan: atzerritarrak ginen, heriotza gertatu baino egun bat lehenago iritsi ginen uhartera (kasualitatea ote?) eta gainera, seguru asko geu izan ginen, edo hobeto esanda, neu izan nintzen Robinson bizirik ikusi zuen azkena. Heriotza hura argitu arte, uhartetik ez alde egiteko eskatu zidan Paredes poliziaburuak. Eskari hura nahiko pizgarri izan zen niretzat, ikerketa-lanetan laguntzea erabakitzeke. Neure kasa egingo nuen, besteak beste, Poliziak ez zidalako bere gauzetan muturra sartzen utziko. Zerbait arraroa ari zen gertatzen han. Robinsonen heriotzaren

inguruan zalantza asko zeuden, gehiegi aukeran, eta nik kosta ahala kosta argitu nahi nituen guztiak.

Hurrengo egunetan herrixka osoa eta aldiriak miatzen ibili nintzen nire ikerketan lagungarri izan zitekeen edonor edo edozeren bila. Bitartean, Maite ostatuan geratu zen, ostalariekin kontu-kontari aritzea hobetsirik. Ez zen, ez, lantegi erraza, handik ezer argi ateratzea. Antza denez, Robinsonen heriotzak areagotu egin zuen uharte hartako biztanleen berezko mututasuna: inork ez zuen horretaz hitz egin nahi; guztiek zioten ez zekitelako ezer, baina nik ez nien sinesten, susmatzen bainuen guztiek ere zerbait ezkututzen zutela, garrantzi handiko zerbait, auskalo zer. Denborak aurrera egin ahala, ezer aurkitzeko esperantza galtzen ari nintzen. Egun batean, Portu Ingelesa izeneko gotorlekuaren inguruan nora ezean nenbilela, halako batean, zaldiaren ferra-arrasto batzuk aurkitu nituen lokatzetan; gehienez ere bi egun izango zituzten, bi egun lehenago, aspaldiko partez, euria egin batzuen, eta ondorioz, bazter guztiak lokaztuta geratu ziren; arrastoak zaharragoak izan balira, aspaldi desagertuta egongo ziren. Berehala etorri zitzaidan burura “Espainiarraren” elezaharra, zeren eta, gainera, giza irudi hura inguru hartan ikusi baitzuten azken aldiz, ederki apailatutako zaldi baten gainean, beti bezala. Harrezkero Portu Ingelesera jende gutxi gerturatzen zen, eta jakina, inori ez zitzaion bururatuko handik zaldiz ibiltzea: hori “Espainiarraren” pribilegioa zen. “Beraz, _Espainiarra’ gure artean zagok berriro ere”, ondorioztatu nuen, ferra-arrasto nabarmen haiei erreparatuta. “Ikusiko diagu nora naramaten”, esan nuen nire artean, kasua argitzen joango zen esperantzan. Tarteka aienatu, tarteka agertu: horixe egiten zuen ferra-emariak, harik eta herrixka ingurura eramanez ninduen arte. Behin herrixka barruan sartuta, kaleak asfaltatu gabe egoteak lagundu

zidan arrastoei jarraitzen. Pixkanaka-pixkanaka ostatu aldera inguratzen joan nintzen. Ezin nuen sinetsi. Ferra-arrastoak ostatu ondoko ukuilurantz zihoazen eta hantxe bukatzen ziren, ukuiluko atean. Argi zegoen Portu Ingeleseko zaldi hura haraino iritsi zela eta han barruan behar zuela, nonbait, hegan egiten ez bazekien behintzat. Berriro handik atera izan balitz, bere ferra-arrastoei berriro agerian utziko zuten nondik nora zebilen.

–Ivan! Ireki ezazu ukuilua, mesedez! –egin nion deiadar ostalariari.

Ivan ostatutik atera eta harrিতuta begiratu zidan, baina ez zuen ezertxo ere esan. Eskatutakoa di-da bete zuen. Han ez zegoen ezer; ukuilua hutsik zegoen. Berriro ere etsiak hartu ninduen. Ez nekien aurkitu nahi nuen hura –“Espainiarraren” zaldia– aurkitzeak ezertan lagunduko ote zidan Robinsonen heriotza argitzen, baina senak esaten zidan bien artean nolabaiteko lotura bazegoela.

Egun horretantxe bukatu ziren ostatuko hitz-aspertuak, solasaldi interesgarriak eta txolarte atseginak. Ostalariak ez zuten batere ondo hartu ukuilu barrua arrotz bati erakutsi beharra, berak eskaturik, gainera; susmagarri-edo sentitu ziren, gu bezala. Mesfidantzaz begiratzen hasi zitzaizkigun. Ordura arteko harreman gozoak okerrerantz egin zuen nabarmen. Uhartetik ateratzeko debekuaren ildotik, bat-batean Robinson Crusoe etorri zitzaidan gogora, bere behatokitik atsekabez ikusten baitzuen bere halabeharra, uharte hartan gatibu bera ere, eta itsasontzirik inondik inora ageri ez zela-eta adoregabeturik. “Orain Robinson Crusoe bezala sentitzen nauk. Espero dezagun gure egonaldi hau laburragoa izatea”.

Gogoeta horietan murgilduta nengoela, ateko ezkilaren hotsa entzun zen, beti bezain gogaikarri. Uharteko poliziak ziren, Paredes eta Von Rodt. Pozarren zeuden linterna bat aurkitu zutelako, ustez Robinsonena. Robinson bera azaldu zen lekutik ez oso urruti agertu zen, haitz batzuen artean. Txiki-txiki eginda egon arren, ez nuen batere zalantzarik izan ebazteko horixe zela Robinsonen etxean ikusi nuen linterna. Seguru asko biek batera, Robinsonek eta linternak, egingo zioten agur bizitzari, malkortegitik behera erorita.

–Ikusi al duzu linterna hau lehenago? Ba al dakizu norena den?

Linterna hari buruz nekien guztia esan nien, ezer aipatu gabe utziz gero, egoera are gehiago katramilatuko ote zen beldurrez.

–Zergatik ez diguzu hori guztia lehenago aipatu?! –galdetu zidaten suminduta.

Ordura arte susmagarria nintzen, susmagarri hutsa; handik aurrera zer esanik ez dago neu nintzela susmagarri nagusia. Aurrerantzean ni non, poliziaren bat han. “Zergatik ez ote nuen lehenago aipatu linternarena? Ez nian zer galdurik. Hanka barruraino sartu diat”, nioen neure artean estu-estu. Benetako erruduna edo errudunak aurkitu ezean, nireak egingo zuen.

Biharamunean gertaera benetan tamalgarria izan zen: itsas otso kume bat agertu zen hilda hondartzan. Indarkeria-zantzu nabarmenak zituen. Bistan zen larrua kentzen hasiak

zitzaizkiola, baina horretan ari zirela, auskalo zergatik, bertan uztea erabaki zutela, animalia ondo akabatu eta gero. Norbait edo norbaitzuk ziren heriotza horren erantzule. Hamaika robinsondar bezala, ni ere han nintzen, hondartzan.

–Hemen dira berriro itsas otsoen ehiztariak! Kaka zaharra! –egin zuen garrasi emakume batek, kumearen gorpuari so zegiela.

Sonia Reyes zen, Sociedad de Ecología de Chile elkarteko kidea. Ordura arte ez nuen ezagutzen. Emakume kementsua, kementsurik bada. Betidanik ezagutuko banindu bezala hasi zitzaidan hitz egiten:

–Itsas otsoen espeziea babestuta dago –banekien nik hori–. Garai batean itsas otsoen sarraskiak ia eguneroko gauza ziren, baina izendapen horrekin guk uste genuen ez genuela berriro halako arazorik izango. Oker geunden –esan zuen gogogabeturik.

Triskantza haien itzala berriro ere sumatzen zen ingurune hartan. Higuina sentitu nuen. Gizakia edozertarako gauza zen dirua irabazteko; itsas otso gizajoekin zer egiten zuen ikustea besterik ez zegoen. Soniari nire laguntza osoa eskainita alde egin nuen ostatura. “Lehenengo, Robinson, eta gero, itsas otsoa. Izango al da loturarik bien artean?”, galdetu nion nire buruari asaldaturik.

III

Arratsalde hartan, puzzlearen zati guztiak elkarrekin ondo egokitzen saiatu nintzen. Ezer gutxi aurreratu nuen, ordea. Baina argi ikusi nuen Portu Ingelesean zegoela galdera askoren erantzuna. Izan ere, aldian behin han azaltzen omen zen “Espainiarraren” giza irudi beldurgarria; Robinson Green ere handik hurbil bizi zen; han inguruan, gainera, agertu ziren bere gorpua eta linterna. Ezbairik gabe, han zegoen misterio askoren giltzarria. Bide bakarra bururatu zitzaidan erantzunen bilaketa ero hartan aurrera egiteko: gauez han haitzen artean-edo ezkutatuko nintzen eta zain egongo, ea norbait agertu edo zerbait gertatzen zen. Besterik ezin nuen egin.

Maite loak hartuta zegoela ikusi orduko ospa egiten nuen leihotik. Horrela hiru bat gau eman nituen. Ez nuen ezer arrarorik sumatu, mozkorren baten ohiko ardailez landa. Inork ez zekien nire gaueko ibilien berri. Hala uste nuen nik behintzat. Laugarren gauean gauzak zeharo aldatu ziren. Argi bat ikusi nuen diz-diz han goian; Ingudearen haitzetik zetorren. Bete-beteen asmatu zuten haitz hari “ingude” izena ipini ziotenean, itxura hori baitzuen zinez. “Norbait ari duk gaueko lanetan haitz hartan. Ziur nagok norbait horrek zerbait jakingo duela azken egunetan uharte honetan izan diren gertaerei buruz”, nerabilen buruan. Nire ezkutalekutik atera eta argia zetorren lekurantz abiatu nintzen, ausart eta irmo, bidean aurrera egin ahala egoeraren kontrola galtzen ari nintzela jakin arren. Bide egokiaren bila ari nintzela, zabaldi txiki bat aurkitu nuen Ingudearen haitzaren babespean. Haitzerantz ematen zuen aldea oso aldapatsua zen, etxe baten hormaren modukoa. Hortik igotzea erabaki nuen eta argiaren parera iritsita, sasi artean gorde nintzen. Leku bikaina zen

hura argiarekiko guztiak bertatik bertara ikusteko. Gauaren iluntasunak ez zidan uzten linternari eusten zion pertsonaren aurpegia ikusten. Argi-seinaleak egiten ari zen itsasora begira. Lagun edo konplizeren bat izango zuen uretan, seinaleak jasotzen.

–Nor dago hor? –galdetu nuen, nire ezkutalekutik atera gabe.

–Neu naiz, Ivan –erantzun zuen gizon hark, gaueko ilunpeetatik irten gabe.

Berealdiko hotzikara batek zeharkatu zidan bizkarrezurra. Susmoa nuen, ukuiluarenaz geroztik, Ivan saltsa arraroren batean zebilela, baina ez nuen uste kontrabando edo dena delako kontu hartan sartuta egongo zenik, eta barruraino sartuta gainera, ikusten nuenez. Linternarekin aurpegia argiztatu zuen. Bai, Ivan zen, ostalaria. Ez nekien kontu hori nola bukatuko zen, baina aldean armarik ez zeramala ikusi ondoren normal-edo hasi nintzaion hizketan, egoera aldrebes hartan Ivan asaldatu ez zedin. Artean erantzunik gabeko hamaika galdera neuzkan golkoan, eta hura aukera ona izan zitekeen han zer ari zen gertatzen jakiteko.

–Gau-giro ederra, ezta? –esan nion, hizketan nolabait hasteagatik.

–Bai, ez da txarra. Ez nekien, ordea, gauez honelako txangoaldiak egiteko zaletasuna zenuenik –ebaki zidan zorrotz.

–Arrazoa duzu: ez ditut gogoko gaueko ibilaldiak –berotzen hasi nintzen–. Baina argitu nahi ditut uharte honetan gertatu diren zenbait gauza, eta egunez ikusi ezin dena, askotan, gauez agerian geratzen da. Badakizu emaztea eta biok ezin garela uhartetik atera, Robinsonen heriotzarena argitu bitartean. Agian zuk lagundu ahal izango didazu horretan.

–Ez dakit nola, baina zerbaitetan laguntzea badaukat, esan lasai, motel –adierazi zidan irribarre antzeko bat loratzen ari zitzaiola aurpegian.

–Oso ondo. Galdera batzuk egin nahi nizkizuke. Lehenengoa: zertan ari zara hemen? –itsasoa bare-bare bazegoen ere, galdera hark ekaitza ekarriko zuen.

–Eta zuri zer? Zu hemen arrotza zara, bidaian etorritako turista. Egun batzuk barru uharte honetatik oso urruti egongo zara eta ahaztuta-edo izango duzu hemen bizi izan duzun guztia. Eta zu? Zer egiten duzu zuk hemen? –galdetu zidan, kinka larri hartatik ihesbidea nolabait aurkitu nahian.

–Esan dizut, bada. Uharte honetan sortu den auzia argitzen ez den bitartean emazteak eta biok ez dugu hemendik irteterik izango. Zuk ondo baino hobeto dakizu hori. Eta ez dakit zergatik, baina uste dut uharte honetan gauez egunez baino errazago topatzen dela galdera askoren erantzuna. Horregatik nago hemen. Eta, gainera, ziur nago zuk ematen duzuna baino askoz ere gehiago dakizula. Zer gertatu da edo, hobeto esanda, zer ari da gertatzen hemen?

–Eta zu nor zara niri kontuak eskatzeko? Nik ez dakit ezertxo ere gai horretaz. Ezin nuen lorik egin eta pasieran etorri naiz honaino, gau-giro honetaz gozatzera. Horixe da dena.

–Gezurra!!! –bota nion bero-bero–. Esadazu egia!!! Niri kontatzen ez badidazu, Poliziari jakinaraziko diot gauean ibilaldi xelebreak egiten dituzula, eta aurrerantzean ez dizute bakerik emango, ez gauez, ez egunez.

–Entzun ondo, txikito –esan zidan serio-serio–: ni ez mehatxatu. Nik ez dut ezer ezkutatzeko, ezer txarrik ere ez dut egin eta. Nik ez diot inori ezer lapurtu; eta hil ere ez dut inor hil. Horregatik, dakidan apurra kontatuko dizut. Gainera, dagoeneko ez du garrantzirik, dena uztekotan nago eta. Baina, ez dakit, ez esan ezer Poliziari badaezpada ere –eskatu zidan lotsa ezin ezkutaturik–. Badakizu gauza hauekin zer gertatzen den: korapilatu egiten dira, eta zuk horretan errurik ez duzun arren, nahasi egiten zaituzte eta betiko kakaztu. Eta nik ez dut halakorik gertatzerik nahi.

–Tira, ondo da. Hitzematen dizut isilpean gordeko dudala esaten didazuna –promes hori betetzea ez zen erraza izango, baina zerbait esan behar nion, mihiari eragingo bazion.

Arnasa sakon hartuta, hitz egiteari ekin zion:

–Bada, linterna honekin seinaleak egiten ari nintzaion hor uretan dagoen ontzi bati. Zertarako? Oraintxe esango dizut. Dakizunez, Lord George Anson-ek altxor ikaragarri bat

lurperatu zuen uharte honetan. Bada, Robinson gizajoak aurkitu zuen eta pixkanaka-pixkanaka kontinentera eraman nahi zuen, bertan saltzeko. Horretarako, arrantzale batzuen laguntza zuen; arrantzaleak hor nonbait dituzu, uretan, seinaleen zain. Zergatik ari ote garen honela, ezkutuan? Bada, legeak esaten duelako hemen inork altxorrik aurkitzen badu, horren hiru laurdenak Txileko Gobernuarentzat izango direla, eta laurden bat baino ez, aurkitzen duenarentzat. Robinsonek ez zuen altxorra inorekin konpartitu nahi. Orain ontzikoei esan diet aurrerantzean nirekin ez kontatzeko, nik ez dut-eta negozio honetaz ezertxo ere jakin nahi; Robinsonen bitartez sartu nintzen eta orain bera hilda dago eta nik ez dut honetan jarraitu nahi. Robinsoni zurrutak ez zion batere onik ekarri. Zuk etxeraino lagundu ondoren ziur nago ohetik altxatu eta ontzikoei argi-seinaleak egiten hasi zela. Mozkorraren ondorioz oreka galdu zuen eta horrekin batera bizitza ere bai, amildegitik behera erorita. Banengoen, bada, ni, egunen batean gizon horrek nahigaberen bat emango zigula.

–Eta zuk zein paper jokatu duzu orain arte auzi honetan? –galdetu nion jakinminez.

–Nik uxatzen nituen Portu Ingelesaren inguruan zebiltzan zu bezalako lar-jakinak, Robinsonek bere lana lasaiago egin zezan. Horretarako, “Espainiarra” bersortu genuen, aspaldiko sineskera batez baliatuta. Nik antzeztu behar izan nuen paper hori, Robinson bizirik zegoen bitartean. Niri esker, berak ez zuen batere arazorik izaten ontzikoei argi-seinaleak egiteko eta altxorra garraiorako behar bezala prestatzeko.

Behe-lainoa zenean morsez komunikatzen omen zen ontzikoekin. Robinson hil zenean, ordea, erabaki zuen dena bertan behera uztea. Horretarako, bera salatu zezaketen gauza guztiak gainera kentzea zen aurreneko pausoa. Zaldiarekin zer egingo zuen, ordea? Uhartearen iparraldean bizi zen nekazari batekin ados jarri zen, zaldia hari saltzeko. Nekazariak, uharte honetako jende gehienak bezala, bazekien negozio haien berri. Leku txikietan ez dago sekreturik. Eta zaldia nondik zetorren inork jakin ez zezan, Ibani bururatu zitzaion zaldiari ferrak alderantziz jartzea, eta hala egin zuen.

–Zaldia dela-eta ni harrapatzeko zorian egon zinen. Zorionez, zaldiaren abiapuntua helmugarekin nahastu zenuen –esan zidan, garaipen txiki hark ematen zion poza ezin ezkutaturik.

Halako batean, gehiegi ez ote zuen hitz egin pasatu zitzaion burutik, eta, damu horrek bultzaturik, nigana hurbiltzen hasi zen. Gizon hark ez zuen asmo onik nirekiko. Isildu nahi ninduen betiko. Hanka bat tratatzen saiatu zitzaidan, amildegitik behera botatzeko. Haren asmoari aurrea harturik, izugarrizko bultzakada eman nion nire gorputzaren pisu guztiaz. Malkortegiaren ertz-ertzean geratu zen. Orduan, pistola atera zuen (bazeukan, bai!) eta berarekin destatu ninduen.

–Eman pauso bat aurrerantz eta zure buruhauste guztiak bukatuko dira –iradoki zidan niri mesede egin nahirik bezala.

Baina ni ez nengoen amore emateko. Ivan noraino iristeko prest zegoen ikusi nahi nuen. Lasterka hasi nintzen maldan behera. Pistola nire kontra hasi zen sua jaurtitzen. Balaren bat praktetan, izterra doi-doi ukituz, besteren bat soinaren ondo-ondoan eta bakanen bat belarrietatik oso hurbil. Zorionez, ez zidan batere zauririk eragin.

–Bota lurrera pistola hori!!! –oihu egin zuen ahots ezezagun batek.

Uharteko poliziak ziren, Paredes eta Von Rodt. Nire atzetik gau eta egun ibiltzen ziren, ni susmagarri nagusitzat nindukatelako. Zorionez, garaiz iritsi ziren Ivan geldiarazteko. Ostalariak, handik ihesbiderik ez zuela ikusirik, ez zien aurka ere egin.

–Non arraio sartu zarete orain arte? –esan nien purrustaka.

–Aitortza entzun nahi genuen, motel. Orain gehien-gehiena argi dago. Txori honek bolada eder bat emango du kaiolan. Eta zuek, nahi baduzue, bihar bertan alde egin dezakezue uhartetik. Eskerrik asko emandako laguntzagatik –adierazi zidan poliziaburuak zintzotasunez.

Baina itsas otsoei zer geratu ote zitzaien jakin gabe nengoen oraindik. Polizia Etxean biharamunean jakinarazi zidatenez, Robinsonek eta Ivanek abisua pasa behar zieten ontzikoei, itsas otsoen talde handiak azalduz gero. Horretan lagundu behar izan zieten; bestela, ontzikoek ere ez zieten gehiago lagunduko altxorrarekin. Robinsonek eta Ivanek ez zuten uste hainbesteko triskantza egingo zutenik –100 itsas otso ar eta beste hainbeste eme

harrapatu zituzten—. Itsas otso kume bat ere akabatu zuten, hondartzan hilda agertu zena, baina ez zuten eraman: kumerik ez zuten nahi; lan asko eta etekin gutxi, ontzikoan iritzi.

IV

Valparaisoko portuko barandan bermaturik, “Buenaventura” itsasontzia azken aldiz begiztatu nuen (agur lagun, eskerrik asko honaino ekartzeagatik! ikusi arte!). Munduko bazter batetik eta bestetik haraino iritsitako itsasontziez inguratuta ageri zen. Gure ezkon bidaia bukatzekotan zen. Atzean geratu ziren Robinson Crusoe uhartean emandako 10 egunetan bizi izandako gazi-gofoak. Hurrengo urtean horrelako beste bidaia bat egingo genuela agindu nion Maiteri, Robinson Crusoe uhartera berriro, zergatik ez? Ziur nengoen ezkon bidaian oker atera zena hurrengo urtean zuzenduko genuela. Gainera, uharteak ez zuten gure gorabeheren inolako errurik.

Behin hotelera iritsita:

–Gure azken eguna Txilen. Gaur hemen bazkalduko dugu eta oraingoan ere otarraina izango dugu jateko. Maletan dauzkat ale batzuk. Itsasontzian hartu ditut –esan zidan pozez Maitek.

–Baina zer? Lapurtu dituzu ala? –jakin nahi izan nuen.

–Esan dezagun hartu egin ditudala. Gozoagoa da belarrietarako –erantzun zidan, ume batek besteko xalotasunez.

Hoteleko gelan, otarrainak erakusteko keinua egin zuenean, zerbaitek erakarri zion arreta Maiteri, halako txintxin batek.

–Zer hots da hori, baina? Otarrainek zerbait dute barruan, zarata ateratzen duen zerbait. Gainera, iruditzen zait otarrain hauek ohikoak baino pisuagoak direla –esan zidan harriduraz.

Laster prestatu nintzen ale bati anestesiarik gabeko operazioa egiteko. Otarrainak hilda zeuden; alde horretatik ez zegoen kuidadorik, ez zuten-eta askorik sufrituko. Bati di-da gorputz-enborra goitik behera ireki nion eta oraindik ezin dut sinetsi zer atera zen animalia gizajo haren errai artetik. Denetariko harribitxiak zeuden, eta urre- eta zilar-hautsa ere bai. Kontaezina zen hango aberastasuna, edonori supituki bizitza errotoaldatuko ziona. Hiru otarrain lapurtu zituen Maitek ontzitik, eta hirurek halako zama bazuten, bolada luze batean esne-mamitan bizi ahal izango ginen, batere diru premiarik gabe. Agidanean, "Buenaventura" ontzikoek Robinsonen zama jaso ondoren eta kontinentera ahalik eta modurik seguruenean garraiatze aldera, otarrainei burua erauzten zieten, eta, gorputz-enborra hustu ondoren, altxor-aleez betetzen zuten; artisautza-lana bukatzeko, burua berriro soinari itsasten zioten auskalo zer gai erabiliz. Maisulana, ezbairik gabe.

Beraz, "Buenaventura" zen Robinson Green eta Ivanekin lankidetzan ari zen ontzia. Horixe zen argitzeko zegoen azken misterioa. Ontzi hartan garraiatzen zuten altxorra, otarrainetan ezkutatuta. Charpentier kapitainak eta bere jendeak akabatu zituzten itsas otsoak, inolako gupidarik gabe. Altxorrarena barkatuko genien; gainera, pentsatu genuen

guk ez genuela merezi otarrainetako harribitxi haiek salduz lor zitekeen dirutza; bidezkoagoa zen Txileko elkarte ekologistako Soniari ematea, eta halaxe egingo genuen; primeran etorriko zitzaion, bere ekimenekin jarraitzeko. Baina itsas otsoen sarraskia egin zuenak zigorra merezi zuen. Ni ez naiz sekula kontakatilua izan, baina biharamunean Maite eta biok Polizia Etxera joan ginen “Buenaventura” itsasontziaren isilpeko lanen berri ematera.

AMAIERA